

John Sand:

102554

Slik fikk vi den 9. april

Mange studier

På stikkordet Studie står det i Tanums ordbok : øvelse, utkast, undersøkelse. Ifølge Brockhaus betyr det tyske ordet die Studie "gelehrte Untersuchung"

Under bevisopptak i Quisling-saken i Nurnberg sa general Keitel til den amerikanske forhørsleder, oberst Amen, : " Vi hadde hundrer av studier om hæren, marinen og luftvåpenet."

Allerede flere år før den 2. verdenskrig brøt ut treffer vi på "studier" I 1937 finner vi "Wehrmachtstudie 1936/37 " Den 9.2.39 var "Nachtrag zur Denkschrift zu Wehrmachtsstudie 1936/37", ferdig. Det var også en "Studie Alberts" som lå ferdig våren 1939. En "Planstudie Ost" ble utarbeidet vinteren 1938/39 av admiral Carls. Den behandlet spørsmål om krigføring i Østersjøen. En "Studie Ikaros" handlet om Island, ja, det fantes endog en Studie vedr. Kap Verde-øyene ! Ordre om utarbeidelse av en "Studie Norwest" ble gitt 13.12.40, dagen før Quisling hadde sin første samtale med Hitler. Og sevsagt må vi ikke glemme "Studie Nord" Den skal vi følge fra vugge til grav, Men først skal vi se litt på det som hendte i oktober 1939.

Problemet Norge

Hitlers marine-adjutant Karl Jesko von Puttkammer beretter i "Der Sprung nach ~~Norwegen~~ Norwegen :

" I de første dager av oktober (antagelig den 1., min anmerkning) 1939 fikk admiral Raeder etterretning både fra admiral Carls, sjef for den tyske Østersjøflåten, og fra abwehr-sjefen admiral Canaris. Etter-retningene gikk ut på (besagten) at man i England hadde tanker om å okkupere punkter på norske-kysten. Om dette var riktig kunne man på det tidspunkt ikke fastslå. I dag vet vi at Churchill allerede i september 1939 var opptatt av problemet.

Raeder fant de nyheter han hadde mottatt av så alvorlig natur og de mulige følger så tungtveiende, at han 3.10.39 ga sjøkrigsledelsen i oppdrag å undersøke spørsmål-komplekset Bl.a. skulle det prøves nøye hvilke følger det ville ha for Tyskland at England satte seg fast i Norge. Ordren fra Raeder gikk også ut på besvare spørsmålet: Hvilke følger ville det få for Tyskland, dersom de våget dette skritt ?

Den 10. oktober kom Raeder til Hitler og holdt foredrag for ham. Under dette la Raeder fram resultatet av den foretatte undersøkelse. Innledningsvis fortalte Raeder om de etter-retninger han hadde mottatt og at han på grund av dem hadde sett seg foranlediget til å la sjøkrigsledelsen foreta en prøvelse av alle spørsmål vedr. det norske rom. Resultatet av undersøkelsen var bl.a.:

Det må med en gang fastslås at for Tyskland er en uhindret benyttelse av norske farvann absolutt livsnødvendig. I første rekke var " wirtschaftliche Grunde" utslagsgivende. Om vinteren var det bare Narvik som kunne tjene som utskipningshavn for malmen fra Sverige. Uten tilførsel av svensk malm ville den tyske krigsindustri om kort tid bukke under (zum Erliegen kommen.) Utnyttelsen av norske farvann ville for Tyskland være best ivaretatt dersom Norge holdt seg nøytral og verget sin nøytralitet likt til begge sider.

Om viljen til det var til stede var det vanskelig å fastslå. Etter mottatte rapporter måtte man dessverre dra dette (norsk nøytralitet) i tvil. Det som var sikkert var at Norge ville bøye seg for engelsk trykk. Herunder kunne det inntre en katastrofal situasjon som før eller senere førte til at Tyskland tapte krigen. Dersom engelskmennene satte seg fast i Norge, ville de kunne stanse tilførselen av malm. De oversjøiske forbindelser som fremdeles eksisterte ville bli avskåret. England ville få kontroll over inngangen til Østersjøen. Dette ville føre til at Sverige ble skilt fra Tyskland. Dessuten kunne de opprette luftstøttepunkter i Norge og fra denne flankestilling kunne de lamme (lahmlegen) hele den tyske sjøkrigsføring, inkl. ubåt-krigen. Disse farer måtte betraktes som så alvorlige, at en slik utvikling under ingen omstendighet fikk skje.

Det fantes bare et virksomt motmiddel : besettelse av norskekysten for å komme britene i forkjøpet. Bare på denne måte kunne de før nevnte faremomenter unngås. Besettelsen av Norge ville også føre med seg at Tyskland fikk verdifulle fremskutte støttepunkter for sin sjøkrigsførsel.

Før storadmiral Raeder sluttet sitt foredrag gjentok han at for Tyskland ville det ha vært best om Norge hadde opprettholdt sin nøytralitet. Man måtte ikke under noen omstendighet tillate at engelskmenn landet i Norge. Det ville bety at Tyskland tapte krigen.

Hitler var øiensynlig overrasket og "beeindruckt" av Raeders redegjørelse. Han erkjente straks betydningen av det norske problem, men sa at han måtte tenke igjennom saken. Deretter ville han komme tilbake. Tilslutt ba han Raeder om å få overlevert "die Unterlagen" for nærmere studium." Sålangt referat fra von Puttkammers bok.

Her må jeg innskytte at når admiral Raeder la så stor vekt på de meldinger han fikk, rundt 1.10.39, så var hovedgrunnen at han ble oppsøkt av Abwehr-sjefen Canaris. Noe slikt forekom svært sjelden. Helt grunnløse var de rapporter Canaris hadde fått, ikke. Medio september hadde nemlig Churchill gitt Admiralitetet ordre om å utarbeide "Plan Katharina" Den ble aldri satt ut i livet. Både den 25.11., 27.11. og 8.12 hadde Raeder samtaler med Hitler. Hver gang henviste Raeder til de farer som kunne oppstå for Tyskland dersom Norge ble besatt av England.

Den svenske malmen

Den tyske importen av svensk jernmalm beløp seg i årene 1936-39 til rundt 9 millioner tonn pr. år med en ferrogelthalt på omkring 60 % Den 12.1.40 foretok Die Wirtschaftsgruppe Eisenschaffende Industrie en beregning av den tyske hjemmeprosjion. ~~etter et alternativt xxx~~ ~~Det ene xxx~~ Med et beregnet minstebehov til krigsviktige formål på 15,6 millioner tonn pr. år, betydde det at en opprettsholdelse av de svenske malmleveranser var en absolutt forutsetning for en lang krig. Den svenske historiker dr. Gemzell "Dies (malmtilførselen) bildet einen wichtigen Hintergrund fuer Hitlers Entschluss hinsichtlich Norwegens im Dezember 1939." Jeg kan her tilføye at under en konferanse 30.1.40 stilte Goring et spørsmål til dr. Thomas : "Kan fransk malm erstatte den svenske ?" Til dette sa dr. Thomas at etter hans mening var fransk malm ikke en fullverdig erstatning for den svenske.

Rettelse : Det skal være general Thomas, ikke dr. Thomas

III

Besøket hos Hitler
~~Studie Nord~~

Den 14.12.39 hadde Vidkun Quisling sin første samtale med Hitler. Noe samtidig referat av samtalen finnes ikke. Både norske og utenlandske historikere har forsøkt å rekonstruere både samtalen den 4. og samtalen fire dager senere.. Det er atskillig språk mellom de forskjellige rekonstruksjoner. Men et forhold går igjen hos de fleste : Hitler ønsket frem for alt at Norge og det øvrige Skandinavia forble fullstendig nøytrale, fordi han ikke ønsket å utvide krigsskueplassen.. Det ga han besemt uttrykk for i begge samtaler. Også en måned senere, den 13. januar 1940, er det innført i den tyske marinestabs krigs dagbok : " Den gunstigste løsning ville være at Norges nøytralitet ble opprettholdt." I bind II av sin store Quisling-biografi omtaler professor Hans Fredrik Dahl at Quisling la fram sin fredsplan for Hitler. Den nøyaktige krigshistoriker oberst O.H. Munthe-Kaas skriver i sin bok "Krigen i Narvikavsnittet" side 15 : "Quisling var selv mest redd for at sovjetisk seier over Finland kunne bli utstruktet til hel eller delvis okkupasjon av ~~Nord-Norge~~ Norge, men også en britisk besettelse ønsket han å unngå. Med Raeders hjelp fikk han i samtaler med Hitler 13. og 18. desember diskutert ideen om et tysk initiativ til beskyttelse av Norge."

Studie Nord

I avsnittet "Hilse på Hitler" skriver professor Hans Fredrik Dahl (biografien bind II : " Der Fuehrer befaler at det med den minst mulige stab undersøkes hvordan man kan sette seg i besittelse av Norge." Den danske historiker Ib Damgaard Petersen skriver tilsvarende "at Hitler på Raeders forslag gav OKW ordre ..."

Hvis vi nå forutsetter at ~~denne~~^{er} begynnelsen til Studie Nord skal vi følge dens ferd. Jeg viser først til professor Hubatsch i "Weserubung" s. 31 :

"Den første plan (Uberlegung) gikk ut på en felles operasjon av hær og flåte, muligens av bestemte punkter i Danmark. På den måten håpet man å komme ut med svært små (ganz geringen) krefter!"

Lenger ned på samme side skriver Hubatsch :

"Den 1. januar 1940 var operasjonsavdelingen i hærens generalstab av den oppfatning at "das Unternehmen" var overflødig og ikke i tysk interesse."

Hubatsch fortsetter :

" 10 dager ^{senere} hadde studien fått helt annen form. På grunn av isforholdene i Østersjøen skulle man se bort fra okkupasjon av Danmark og i stedet sende en divisjon til Syd-Norge (tyngdepunkt Oslo-fjorden.)"

Dødsdommen over den meget omtalte Studie nord blir felt av ~~Hitlers~~ ~~marineadjutant von Puttkammer~~ i "Wahrheit ueber die Operation":

~~admiral~~ ~~Kramcke~~ "Die bis Mitte Januar hergestellte Studie des OKW war praktisch nicht verwendbar." (Den studie som OKW hadde fått ferdig til medio januar kunne ikke brukes.)

Som vi skal se i neste avsnitt var det først etter Churchills tale at grunnlagsmateriale for planlegging av en okkupasjon av hele Norge ble innhentet.

Det går over til plan

Så plutselig skjer det noe. Det skjer i London. Og vi er kommet til kveldstid søndag den 20. januar 1940. Marineminister Winston Churchill holder en tale i BBC.. Hovedbudskapet i talen er : Nå må de små nøytrale stater gjøre sin plikt og stå sammen med det britiske og franske imperium. Jeg har innhentet pressekommentarer vedr. talen fra ledende aviser i 7 forskjellige land i Vest-Europa. Her i landet blir Churchills tale omtalt selv i små utkantaviser. Både i norske og utenlandske aviser oppfattes talen som en invitasjon til krig på engelsk side og en utvidelse av krigen. En rekke avis kommentarer ble gjengitt her i avisen for en tid siden. Politikken, København skrev den 23.1.40 : " Storm af Kommentarer i den tyske presse. Berlin : Utvetydligt Forsøg paa at inddrage de Neutrale."

Om de følger Churchills tale fikk lar jeg den fremragende britiske historiker Liddell Hart fortelle ("Den annen verdenskrig) s. 62-63 :

"En kringkastingstale av Churchill, som oppfordret de nøytrale til å gjøre felles sak med vestmaktene i kampen mot Hitler, bidrog naturlig nok til å øke tyskernes frykt. De hadde nå all mulig grunn til å regne med at tyskerne forberedte en aksjon. Dette er en del av bakgrunnen for Hitlers beslutning den 27. januar 1940, da han ga sine rådgivere uttrykkelig ordre om å utarbeide omfattende planer for en invasjon i Norge om nødvendig. Den spesielle planleggingsstaben møttes for første gang den 5. februar 1940."

Til sjef for planleggingsstaben ble beordret Kapitän zur See, Theodor Krancke. I "Wahrheit ueber eine Operation" har han dette å si :

"Als weiter Churchill am 20. januar öffentlich die Neutralen aufforderte, sich endlich den Alliierten anzuschliessen, was die nordischen Staaten wieder ablehnten, schien Hitler und Raeder die bisherige Studie als Vorarbeit völlig unzureichend und Hitler befahl am 27.1. im Rahmen des OKW einen Sonderstab (Tarnnahme Weserübung) zur Ausarbeitung eines Operationsplans zur Ausarbeitung eines Operationsplans zur Besetzung Norwegen zu bilden."

Dette korresponderer fullt ut med det Heinz Høhne skriver i sin store Canaris-biografi :

"Nå ville ikke Hitler vente lenger, den 27. januar ga han OKW ordre om å utarbeide en plan for besettelse av Norge og Danmark. Samme dag ble det opprettet en særstab, dekknavn Weserübung, som skulle forberede en invasjon. De militære planleggere visste ikke mere om de norske stridskrefter enn det som sto i orienteringsheftet "Norwegen " fra 1907. Abwehrsjefen Canaris stilte oberstløytnant Pruck til særstabens rådighet. Sammen med noen Abwehroffiserer ble han plassert i det tyske gesandtskap i Oslo. Pruck skulle bl.a. undersøke virksomhet hos de som tilhørte fiendemakter, observere og oppklare den militære situasjon, herunder styrke, dislokasjon og innsatshensikter hos de norske stridskrefter. Dessuten beskaffenhet ved havneanleggene i Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Narvik med henblikk på lossing av tropper. Den 30. januar flyr canarismannen til Oslo."

Og Høhne kan fortelle at Pruck gjør godt arbeide. Bare hør hva han forteller :

"Binnen weniger Wochen gelang ihm und seinen Mitarbeiter ein Wunder militärischer Feindaufklärung, die Abwehraussenstelle konnte ~~Truppen, Militäranlagen~~

Norwegen konnte Truppen, Militäranlagen und Küstenbefestigungen so zuverlässig identifizieren, dass der Arbeitsstab der Gruppe XXI, die Zentrale der deutschen Invasionsarmee die Okkupasjonspläne rasch fertigstellte."

I en artikkel i "Marine-Rundschau" forteller Pruck at blant de ting han sendte til Berlin var bl.a.

"das vorzügliche Strassenplanwerk des Königlich Norwegischen Automobilklubs." Pruck forteller at tyskerne ble betenkt da de konstaterte at Finse høyfjellshotell var fullt av britiske skiløpere i uniform.

Churchills tale blir kort omtalt av professor Arvid Brodersen i Farmand 1.4.78 :

"20 januar holdt Churchill en radiotale adressert til de nøytrale land der han klart antydte at de allierte kunne bli nødt til å gripe inn med våpenmakt dersom deres egen forsvarsinteresse tilsa det.

Liddel Hart bemerker i sin bok om den annen verdenskrig : "There were all too many public hints of allied action."

I Utenrikskomiteens møte 30.12.39 sa representanten Andersen-Rysst :

"Det viser seg Churchills tale, som vakte slik oppsikt over den ganske verden, det var ikke bare tanker ved kaminilden...

Utenriksminister Koht sa :

"- eit par dagar fyre den talen Churchill heldt i Kringkastinga, der han mana alle dei nøytrale småstatene ...til å slutta med å vera nøytrale og gå i hop med Sørbritannia og Frankrike i krigen mot Tyskland."

Under stortingsmøtet 9.12.39 uttalte Koht bl.a. :

"Det er England som kjem til oss med alle slags krav, og som ikkje berre kjem med krav, men som gjennomfører ein politikk, men som trekker under føtene traktatar og rett."

Som før nevnt begynte Krancke-staben sitt arbeide den 5. februar. Staben besto bare av 3 offiserer. Av frykt for lekkasjer fikk de ikke ha kontor damer. All maskinskrivning måtte de tre utføre selv..

I "Kappløpet om Norge" skriver professor Kersaudy om Krancke-staben :

"Siden både Hitler og Jodl lot oss arbeide i fred, skrev admiral Krancke senere, Hadde jeg en fornemmelse av at de ikke var fast besluttet på å gjennomføre operasjonen. I Hitlers øyne var virkelig hele planen et rent preventivt prosjekt. Han var overbevist om at Norge ville opprettholde nøytraliteten. "

Men den 16. februar 1940 ble Hitlers overbevisning borte.

Altmark-affæren

Altmark-affæren er så godt kjent av leserne at jeg repeterer bare hovedtrekkene. Den britiske jageren Cossack bordet det tyske statsskipet Altmark og befri de ca. 300 engelske soldater som var fanger ombord i den tyske båten. ~~Senkningen foregikk i Jøssingfjorden Det var to norske marinefartøyer i nærheten av Altmark. De hadde fått ordre om ikke å løse skudd.~~

Under episoden som fant sted i Jøssingfjorden, ble 6 tyskere drept og flere såret. Det var marineminister Churchill som hadde gitt ordre til å gå inn i norsk territorial-farvann. Like i nærheten av Altmark og Cossack lå to norske marinefartøyer. De hadde ordre om ikke å løse skudd. "Hitler ble hysterisk av raseri" da han fikk høre at de norske marinefartøyer ikke hadde foretatt seg noe for å bistå Altmark

"Hendelsen satte saken i et helt nytt perspektiv" skrev admiral Raeder, "for den viste at regjeringen i Oslo ikke var i stand til å håndheve nøytraliteten." Rosenberg ~~hø~~trodde sin dagbok: "Der Fuhrers anstrengelser for å bevare Nordens nøytralitet og bare holde seg i beredskap hvis det verste skulle skje, er strandet."

I "Narvik 1940" forteller Bjørn Bjørnsens om Hitlers reaksjon:

"Hitler falt i et sinne som satte utropstegn i dagbøkene til folkene rundt ham. Hvor var nordmennene da Cossack sto inn Jøssingfjorden? raste han på førerkonferansen. Jeg er overbevisst om at nordmennene ikke vil gjøre noe for å berge sin nøytralitet" sa han.

I London innrømmet Churchill: "Vår Handling er uten tvil det mest flagrante brudd på nøytraliteten som tenkes kan."

Den svenske fil. cand. K.G. Hamarlund gir i sin bok "På hemlige vegar" en interessant kommentar til Altmark-affæren:

"De norske flottenheterna som fanns i närheten under den britiska aksjonen hade inte gjort något för att hindra den. Norges unnfallenhet gentemot den britiska var en följd av et medvetet ställningstagande .. Altmark-affären var et tydligt exempel på denna vektororienterade neutralitet. I Berlin drog man den självklara slutsatsen att Norge saknade antingen vilja eller förmåga att värja sig mot nya brittiska neutralitetskränkningar."

Under henvisning til tyske admiraler skriver Liddell Hart i "Den annen verdenskrig" side 64:

"Det var Altmarkaffæren som overbeviste Hitler om at en intervensjon i Norge var ønskelig - den var gnisten som fikk kruttønnen til å eksplodere."

Etter Hitlers orde møtte general Falkenhorst i Hitlers hovedkvarter kl. 12.00 den 21. februar 1940. Generalen fikk vite at Norge skulle okkuperes og at han (F) som var utpekt for å utarbeide en plan for okkupasjonen og senere lede Norges-felttoget. Hitler holdt foredrag for generalen. Om svenskemalmen. Om faren for at Tyskland kunne bli angrepet fra nord, gjennom Danmark. Og selvsagt om den tyske marines behov for baser.

Foran har vi hørt at "Studie Nord" var ubrukelig. Nå kan Bjørn Bjørnsen i "Narvik 1940" fortelle oss at også det arbeide som den såkalte Krancke-staben hadde utført var verdiløst. Side 155 i "Narvik 1940" skriver Bjørnsen

"Da Falkenhorst fikk se resultatet av deres slit sa han:

"ubrukelig"

"De måtte tenke igjennom alt sammen på nytt.

~~Den svenske malmen~~

Den tyske import av svensk malm beløp seg i årene 1936-39 til gjennomsnittlig 9 mill. tonn pr år med en ferrogelythet på rundt 60 %. Die Wirtschaftsgruppe Eisenscaffende Industrie beregnet 12.1.40 den innenlandske produksjon etter to alternativ, det

Altmark-affæren og folkeretten

Ikke så sjelden ser man påstått at de norske marinefartøyer som lå i nærheten av Altmark da det ble bordet av Cossack ikke var forpliktet til å gripe inn for å verge norsk nøytralitet.

Vi skal nedenfor se hva den danske folkelærds lærde professor Axel Møller doserer i verket "Folkeretten i Fredstid og Krigstid" I og II :

"Agtelse for sin Neutralitet kan kun den Stat kræve der virksomt håndhæver den. De neutrale Magters Pligt til ~~at forhindre~~ ikke at taale Krænkelser af Neutraliteten er en positiv Pligt til at forhindre saadanne handlinger. Den neutrale Stat skal eventuelt gøre brug af sin militære Magt lige overfor de krigførende for at forhindre Foretagelsen af fjendtlige Handlinger paa sit Territorium eller i sine Farvande eller andre handlinger som det er den krigsførende Magt forbudt at foretage. Ved den i så Henseende fornødne Maktanvendelse bortfaller ikke neutraliteten, tværtimot bevares og opretholdes den."

At protester i ord skulle være nok blir klart tilbakevist av professor Møller :

"En neutral Stat maa ikke taale at nogen af de i Haagkonventionen V/1907 art. 2-4 omtalede Handlinger begaas paa dens Territorium. Dette vil altsaa sige, at en neutral Stat hverken må tillade saadanne Handlinger eller passivt finde seg deri. Protester i ord er i saa Henseende ikke tilstrækkelige. Men har den neutrale Stat gjort alt, hvad der med Rimelighed kan forlanges, for at forhindre eller tilbagevise de krigførende Magters Forsøg paa at utnytte dens Territorium og øvrige Hjælpekilder, er den folkerettslig fri for et hvert efterfølgende Ansvar.

Heraf kan imidlertid ikke sluttes, at det samme skulde gælde, hvis den neutrale Stat selv frivillig paa Forhaand havde sat sig ud af Stand til at opfylde sine Neutralitetspligter, f. Eks. ved helt at afruste helt eller indskrenke sit Militær til et saadant Minimum, at den ikke var i Stand til at opfylde disse Pligter, særlig med Territoriets Ukrænkelighed. Det er en neutral Stats Pligt at Forsvare, ikke blot "konstatere sin Neutralitet."

Provokasjonene bar frukt

I Dagbladet 5.4.80 skriver den redelige og dyktige historiker Bjørn Bjørnsen :

"CHURCHILL LOKKET TYSKERNE TIL NORGE"

Etter min oppfatning er det riktigere å si at Churchill skremte og provoserte Hitler til "Weserübung". Som vi foran har sett var det Churchills provoserende radiotale 20.1.40 som for første gang lot ordet Weserübung se dagens lys. Selv om det er riktig at "Kranckestaben" som satte igang planleggingen ikke fikk gjort så mye, så ble iallfall et viktig og nødvendig tysk etterretningsarbeide satt i gang i Norge, like etter Churchills tale.

At "Altmark"-affæren var satt i gang av Churchill er de fleste lesere kjent med. i "Narvik1940" forteller Bjørn Bjørnsen s.192:

"Churchill sørget for en strøm av faresignaler." Som eksempler beretter Bjørnsen om britiske jagere som jakter på tyske handelskip i norske fjorder. Og den senere britiske Oslo-ambassadør, Laurence Oliver noterer : "Tysk intervensjon i Skandinavia er akkurat hva vi ønsker." Da Paul Reynaud i mars 1940 etterfulgte Daladier som fransk statsminister fikk Churchill en dyktig hjelper. Under Finlandskrigen rakte også den fhv. britiske krigsminister Hore Belisha ut en hjelpende hånd. Han skrev en artikkel i den argentinske avisen Nacion hvor det heter at England kan tvinge Norge og Sverige som medlemmer av Folkeforbundet til å gi allierte tropper gjennom-marsj til Finland."

Hitler bekrefter.

At Bjørn Bjørnsen vurderte riktig da han i 1980 skrev at Churchill hadde lokket tyskerne til Norge, fremgår av Walter Hewels dagbok. (Hewel var forbindelsesmann mellom Hitler og Ribbentrop) Lørdag 5. juli 1941 har Hewel et referat fra "Führer Tischgesprach" hvor følgende uttalelse av Hitler siteres :

"Wenn Churchill und Reynaud nicht gequatsch hatten, hatte ich Norwegen wahrscheinlich nicht gemacht."

(Dersom Hitler og Reynaud ikke hadde vrøvlet, hadde jeg antagelig ikke angrepet Norge.)

John Sand

Nov 1992.